

«Den nesten ensidige
geværforvaltningen av
den norske bjørne-
stammen kan ikke
fortsette.»

FAGKONSULENT THOR MIDTENG I
NATURVERNFORBUNDET TIL NTB.

Innhold:

EU-grense kan stoppe norsk fiskeolje

EU-kommisjonen for fore-
slått ny grenseverdi for
dioksiner i fiskemel og -
olje. Blir forslaget vedtatt
vil norske produsenter slite
hardt. Den foreslåtte gren-
severdien ligger nemlig
under alle dioksinfunn i
nyere undersøkelser av de
to produktene.

• side 4

Svensk jervestamme må tidobles

Sverige trenger 2000 jerv
for å ha en bærekraftig
stamme. Det er konklusjon-
en i en ny svensk undersøk-
else. Landet har i dag 2-300
dyr. Norge har omlag 200.

• side 4

– Stopp Statkraft

Gaute Rolv Dahl i Folke-
aksjonen Spar Saltfjellet
mener regjeringen må si nei
til Statkrafts planer om å
bygge ut Beiar-vassdraget.
– Hvis regjeringen mener
den mangler myndighet til å
gjøre dette, må saken over-
sendes Stortinget, sier
Dahl.

• side 5

Kroken på døra for Bellona Magasin?

Bellona Magasin har tiårsjubileum i år. På tross av store annonseinntekter og betydelig opplags-
økning, blir neste utgave av bladet sannsynligvis den siste. (Faksimile av Bellona Magasin 3/99)

**Mye tyder på at Bellona Magasin
kommer med siste trykte nummer
i løpet av høsten. Flere kilder sier til
N&M Bulletin at dette blir resultatet av
et styremøte i miljøstiftelsen tidligere
i sommer.**

Etter at Roger Grøndalen sa opp
som redaktør i april er ny-
redaktør Jorunn Gran eneste
ansatte i bladet.

– Det som er sikkert er at det
blir forandringer i hvordan vi
presenterer ting, slår daglig leder
Frederic Hauge fast. Stort mer
vil han ikke si.

• side 3

Forebyggende tiltak virker

Ulvesommeren 1999 har så langt forløpt
mye bedre enn rovdyrtilhengerne fryktet og
motstanderne fastslo at den ville gjøre.
Riktignok er det ikke helt «løven-og-lammet-
tilstander» på utmarksbeitene, men det er
liten tvil om at de forebyggende tiltakene mot
saueskader virker – ikke minst i Hedmark

hvor man fryktet en voldsom saueslakt. Her er
tallet på saueskader som en følge av
ulveangrep omtrent som i fjor, mens antallet
bjørnedrept sau er halvert. Samtidig yngler
ulven i Hedmark og flere andre steder i
landet. Også i Telemark er det observert ulv
for første gang på mange år.

• side 5

Natur & miljø Bulletin
utgitt av Norges Naturvernforbund

Redaktør: Tom Erik Økland
Redaksjon: Jens Petter Toldnæs, Kristian Jahre
Adresse: Postboks 342 Sentrum, 0101 Oslo.
Besøksadresse: Skippergata 33
Tlf: 22 40 24 00.
Faks: 22 40 24 10.
Direkte: 22 40 24 + 25 (Økland), 23 (Toldnæs), 24 (Jahre)
E-post: redn@online.no
Neste utgave: 27.8.1999.

Abonnement:
199/år (privatpersoner), 500/år (bedrifter)
Annonser: Tlf: 23 12 20 70.
Faks: 23 12 20 71.
Trykking: Gan Grafisk. Trykket på 100% resirkulert papir.
Norges Naturvernforbund:
Samme postadresse som N&M Bulletin. Web: <http://www.naturvern.no>
E-post: naturvern@naturvern.no

fagpressen

Tiltak som monner

Tre ungdommer fra Koppang reiste til skogs for å se ulven. Vel ute i skogen møtte de ikke bare et eksemplar av arten, men hele ni. Guttene dro sporenstrets til Koppang for å hente kamera. Tilbake i skogen serverte de noen ulvehyl, og ble hørt. En voksen ulv kom guttene i møte, og nysgjerrigheten ga seg ikke før den var kun noen få meter fra forsamlingen. De tre Koppang-guttene ble et minne rikere. Omtrent samtidig ble norsk rovdyrforvaltning en erfaring rikere.

Sommeren 1999 ble nemlig ikke så blodig som rovdyrmotstanderne spådde. I rovdyrfylket Hedmark har man hittil i år registrert rovdyrskader på samme nivå som i fjor. Fylkesmannens miljøvernavdeling mener økt bruk av tiltak er årsaken. Det måtte en god dose rovdryrfrykt til før man økte tiltaksinnsatsen. En kjensgjerning som er lite tillitsvekkende i forhold til norsk rovdyrforvaltning.

Flere rovdyr gir flere rovdyrskader, så lenge man ikke gjør noe for å forhindre det. Dette har rovdryrforkjemperne sagt igjen og igjen, men viljen til tiltak har vært sparsom fra såvel myndigheter som næring. Endelig gikk rovdryrfrykten så langt at tiltak ble resultatet. Dermed har man kanskje kommet et skritt nærmere forståelsen for hvordan rovdyr og sau kan leve i samme land.

Håpet for norsk rovdryrpolitikk er at sommeren 1999 blir lagt til grunn for videre arbeid for bærekraftige rovdyrstammer i Norge. Det siste vi trenger nå er nye doser rovdryrhets. Senterpartiet har hittil bevisst at rovdryrpolitikken deres er mistenkelig lik Fremskrittspartiets innvandringspolitikk: «Joda, rovdyr er greit, så lenge de holder seg utenfor landets grenser». Sommeren 1999 vil forhåpentligvis stoppe partiets til tider håpløse argumentasjon for godt. Det vil partiet, næringen, rovdryrforkjemperne og ikke minst ulv, bjørn, jerv og gaupe være tjent med.

Vet du om viktige miljøaktiviteter?

Innrykk i N&M Bulletins «Kalenderen» er gratis. Skal du være med å arrangere et viktig miljøseminar eller en konferanse, bør flest mulig miljøinteresserte få vite det. Informasjon om miljøbegivenheter sender du til: N&M Bulletin, «Kalenderen», Postboks 342 Sentrum, 0101 OSLO.

Styrer investeringene fiskeripolitikken?

Kjøp Naturvernforbundets nye rapport «Fornyning i den norske fiskeflåten 1985-1999»

For første gang er det laget en total oversikt over investeringene i den norske fiskeflåten. Oversikten er laget av SINTEF Fiskeri og Havbruk på oppdrag fra Norges Naturvernforbund. Alle nybygg fra 1985 til 1999 er lagt inn etter lengde, investeringskostnad og heimefylke. Rapporten er på drøye 30 sider med rundt 30 tabeller og grafer. Blant annet finner du svar på disse spørsmålene:

- Hvor mange båter er bygd i ditt fylke år for år?
- Hvor store investeringer er gjort i hver fartøygruppe (9 lengdegrupper)?
- Hvordan endre fordelingen mellom fartøygrupper og fylker?
- Fungerer myndighetenes kapasitetsbegrensende tiltak?
- Hvordan påvirker investeringene fiskeripolitikken?
- Hvordan påvirker det fordelingen av fiskerettigheter?

Rapporten koster kroner 270,- og kan bestilles fra:

Barentshavkontoret i Norges Naturvernforbund
8285 Leines
fax: 75778474

Bestilling:

Jeg bestiller ..... eks av rapporten
«Fornyning i den norske fiskeflåten 1985-1999»

Navn: .....

Firma/Organisasjon: .....

Adresse: .....

Poststed: .....

NORGES NATURVERNFORBUND

Bellona Magasin går inn?

Mye tyder på at Bellona Magasin legges ned i løpet av høsten. Erstatningen blir i tilfelle å finne på nettet.

N&M Bulletin
TOM ERIK ØKLAND

Flere kilder N&M Bulletin har vært i kontakt med mener at papirutgaven av Bellona Magasin vil være historie i løpet av kort tid. Mye tyder på at nummeret som markerer bladets tiårsjubileum blir enden på visa for miljømagasinet. Dette til tross for at bladet har stort salg av støtteannonser og økte opplaget med trede prosent i 1998.

Holder tett

N&M Bulletins kilder mener nedleggingsvedtaket ble gjort tidlig i sommer av Bellonas styre. Men styret holder tett:
– Snakk med Frederic, sier styreleder Jannek Arvesen på N&M Bulletins spørsmål om en eventuell nedleggelse.
– Snakk med Rune Haaland, sier styremedlem Ivar Væreide.
– Det vil jeg ikke kommentere.

tere, sier vara og ansattes representant i styret, Simen Graff Jensen.

– Ingen kommentar, sier daglig leder Frederic Hauge. Han fortsetter likevel:

– Det som er sikkert er at det blir forandringer i hvordan vi presenterer ting. Mer vil jeg ikke si. Det er først klart om noen måneders tid.

I en senere samtale med Hauge, legger han til:

– Jeg tror du trekker en forhastet slutning hvis du skriver at Bellona vil komme med færre trykte utgivelser i fremtiden.

Kaotisk situasjon

Helt sikkert er det at Roger Grøndalen sa opp stillingen som redaktør i Bellona Magasin i april i år. Oppsigelsen kom etter et styremøte hvor Grøndalen la fram flere alternative forslag til innsparinger for bladet. Resultatet av møtet ble utsettelse av

saken. Etter et par oppklaringsrunder fant Grøndalen ut at han ikke kunne fortsette som redaktør. Innsparingstiltakene ble for tøffe. Grøndalen er kjent med at Bellona Magasin kan ende som en ren nett-tjeneste.

– En slik overgang er ikke fornuftig. En web-tjeneste når ikke de samme menneskene som et trykt produkt. Jeg er skeptisk til vedtaket, sier Grøndalen.

Ny redaktør i magasinet er Jorunn Gran. Hun begynte i redaksjonen i mars, som journalist. Per i dag er hun eneste fast ansatte i redaksjonen. Gran kan heller ikke bekrefte en nedleggelse:

– Jeg føler at jeg ikke har grunnlag til å kommentere dette nå, sier Gran.

Priskutt og prisvinner

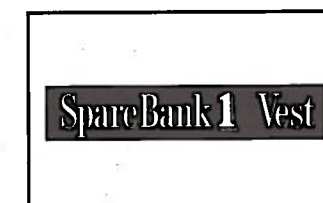
Etter hva N&M Bulletin erfarer er det økonomi som er årsaken til omstruktureringen i redaksjonen. Ingen papirutgave betyr ingen trykkerutgifter. I tillegg er redaksjonens bemanning for tiden redusert fra 2,5 til ett eneste årsverk.

– En eneste ansatt i redaksjonen er betenkelig. Det vil gå

kraftig ut over den redaksjonelle produksjonen, sier eks-redaktør Grøndalen. Han er også redd for magasinet redaksjonelle troverdighet.

– Hvis bladet ender som en ren nett-tjeneste ser jeg at det kan oppstå problemer for Bellona Magasin som et selvstendig og uavhengig redaksjonelt produkt, men jeg håper ikke det skjer. Jeg tror heller ikke at man vil klare å selge like mange annonser for et nettprodukt.

Siste arbeidsslag Grøndalen gjorde for sin tidligere arbeids-plass var å motta en pressepris fra ENS (Environmental Northern Seas). Bellona Magasin har mottatt flere priser de siste årene. Mye tyder likevel på at tiårsjubileet ender med kroken på døra for Bellona Magasin på papir.

Jernbaneverket

Vi utvikler det nasjonale jernbanel-nettet for det 21. århundre og for miljøvennlig transport

Vellykket loddegyting

Havforskningsinstituttet har registrert den høyeste loddelarveforekomsten i Barentshavet siden undersøkelsene ble startet opp på begynnelsen av 80-tallet. Ifølge en pressemelding fra instituttet bekrefter dette den positive utviklingen i loddebestanden de siste årene. Anbefalingene for neste års fiske vil være klare i november.

Søkelys på miljøfarlig opphugging av skip

FNs organisasjon for skipsfarten, IMO, skal sette søkelys på miljøkonsekvenser ved opphugging av skip. Norge står bak forslaget.

– Støtten til vårt forslag er et meget viktig skritt framover i en sak som er viktig både for miljøet og for dem som arbeider ved skipsopphuggeriene, uttaler statssekretær Jesper Simonsen i Miljøverndepartementet i en pressemelding.

Skip som tas ut av trafikk ender ofte i land som India og Bangladesh, der de kjøres på land og plukkes fra hverandre. Store miljøkonsekvenser og dårlig arbeidsmiljø er en fellesnevner for flere av disse anleggene.

Norge skal jobbe med å lage en plan for IMOs videre arbeid med temaet fram til første møte i organisasjonen i mars neste år.

Kritisk til pukkverk i Hol

Naturvernforbundet i Hol er svært skeptiske til etablering av pukkverk i kommunen, melder Natur & miljø Buskerud.

– Det er forunderlig at det 10 år etter avslaget fra SFT fortsatt jobbes aktivt fra kommunen og den nye søkerens side for etablering her, skriver lokallaget i en uttalelse til Fylkesmannen.

De påpeker dessuten uheldige følger i forhold til støy, støv, utslipp til vann og generelle naturinngrep.

For mye dioksiner i norske fôrprodukter

EU-kommisjonen foreslår grenseverdier for dioksiner i fôrprodukter som er så lave at norskprodusert fiskemel og fiskeolje kan bli stemplet som ubrukelig.

N&M Bulletin
TOM ERIK ØKLAND

EU-kommisjonen foreslår 2 pikogram dioksiner per gram fiskemel og fiskeolje som ny grenseverdi. Forslaget er et resultat av dioksiniskandalen i Belgia. Saken har vært til behandling i EUs faste komité for forvarer. Der møtte forslaget sterk motstand. Årsaken er kort og godt at de fleste produsenter av fiskeolje og fiskemel leverer varer med høyere dioksininnhold.

Flere land mot

Norge er ikke noe unntak. I 1995 ble fem produsenter av sildeolje sjekket for dioksininnhold i det ferdige produktet. Resultatet ble konsentrasjoner mellom 2,1 og 5,95 pikogram dioksiner per gram. Alle disse produsentene ville med andre ord ikke hatt store muligheter til å bli kvitt

produktene sine hvis EU-kommisjonens forslag hadde vært en realitet. Tallene for fiskemel var enda mer deprimerende. Konsentrasjonene svingte her fra 9,2 til 91,6 pikogram per gram.

– Derfor har Norge foreslått en grenseverdi på 10-15 pikogram dioksiner per gram fiskeolje, og også en annen grenseverdi for fiskemel. Flere andre land vil helt sikkert stemme mot Kommisjonens forslag, blant annet England og sannsynligvis også Danmark, forteller Anne-Katrine Lundebye Haldorsen, forsker ved Fiskeridirektoratet.

Ifølge Haldorsen er norsk sild ikke utsatt for spesielt stor dioksinbelastning. EUs direktivforslag vil med andre ord ramme store deler av verdens fiskeriforedling hvis det blir vedtatt.

Urolig bransje

Silfas, Norges største produsent av fiskemel og -olje, har

registrert EU-utspillet med uro.

– Hvis forslaget blir vedtatt vil produksjon av fiskeolje og -mel av norsk villfisk være umuliggjort. Dette vil igjen gå ut over norsk oppdrettsnæring, siden fôrproducentene til denne næringen er vår største kunde, forteller Bjørn Marki i teknisk avdeling ved Silfas.

Norsk produksjon av fiskeolje og fiskemel varierer noe fra år til år, men utgjør i normalår flere hundre tusen tonn.

Kjemper mot

EU-kommisjonens forslag skal opp igjen i den faste komiteen for forvarer i september. Fiskeridirektoratet jobber for tiden med å finne argumentasjon for de norske delegatene, for å prøve å forhindre at forslaget blir vedtatt.

– Det er lite trolig at en eventuell grenseverdi vil bli satt så lavt som Kommisjonen har foreslått. En rekke andre grenseverdier for dioksininnhold i ferdiglagte fôrprodukter er det større enighet om, forteller Hans Birger Glende i Landbrukstilsynet. Det er denne instansen som representerer Norge i EUs forvarer-komite.

Sverige må ha 2000 jerv

En svensk undersøkelse konkluderer med at den svenske jervestammen må tidobles for å overleve. Sverige har trolig flere jerv enn Norge.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Den svenske jervestammen er ytterst sårbar. Derfor bør jakt overhodet ikke tillates. I stedet bør stammen økes betydelig for at ikke arten skal degenereres og forsvinne på sikt. Dette er konklusjonen av en undersøkelse

foretatt av Cecilia Hagberg ved «enhet for poulasjongs-genetik» ved Universitetet i Stockholm.

Jervestammens tilvekst er svært lav, og undersøkelsen viser at selv små økninger i dødeligheten kan få svært negative effekter for bestandens muligheter til å overleve på sikt.

Jervestammen er sårbar også

utfra et genetisk perspektiv, sier Hagberg til det svenske bladet Jaktmarker & Fiskevatten.

Ifølge Hagberg kan innnavl øke dødeligheten ytterligere, hvilket vil medføre alvorlig risiko for bestandens mulighet til å overleve. Den nåværende jervestammen anslås til å være omlag 2 - 300 dyr i Sverige og omlag 100 i Finland. Til sammenligning regner Direktoratet for naturforvaltning med at det finnes omlag 200 dyr i Norge. Ifølge Cecilia Hagberg trengs det over 2000 jerv for at stammen kan betraktes som biologisk livskraftig.

Saltfjellets skjebnehøst

Sivilombudsmannen kan komme til å spille en viktig rolle i Statkrafts planer for vassdragsutbygging i Saltfjellet.

N&M Bulletin
KRISTIAN JAHRE

I løpet av høsten blir det avgjort hvorvidt Statkraft får lov å bygge vannkraftverk i Beiarn i Nordland. Avgjørelsen vil sannsynligvis gi føringer for Statkrafts planer om tilsvarende utbygginger på Bjellånes og i Melfjord.

– Alle tre områdene berører Saltfjellet og Svartisen nasjonalpark og andre store naturverdier i nærheten. Vi mener regjeringen må stoppe Statkraft sine planer.

Hvis regjeringen mener den mangler myndighet til å stoppe planene, må saken snarest oversendes til Stortinget, sier Gaute Rolv Dahl i Folkeaksjonen Spar Saltfjellet.

Denne helga inviterer folkeaksjonen til vassdragstreff i Glomdalen i Saltfjellet.

Store forandringer

Dahl forklarer at Stortinget ga konsesjon til utbyggingene allerede i 1987, men at det har skjedd store omveltninger både i energisektoren og i samfunnets kunnskap om, og vektlegging av, natur og miljø. Det må også få konsekvenser for denne saken.

– Vi kan ikke godta at man i dag skal ødelegge unike naturverdier fordi Stortinget en gang fant det akseptabelt. Norsk vassdragsnatur har ofret nok, sier Dahl til N&M Bulletin.

Planene som nå ligger til vurdering i Olje- og energidepartementet er ifølge Dahl

modifiserte utgaver av de opprinnelige konsesjonene.

Diskutabel Jus

– Konsesjonenes rettslige status er høyst diskutabel. Bjellågakonsesjonen manglet byggefrist allerede fra første dag og har aldri vært fullstendig. Konsesjonene til bygging i Beiarn og Melfjord skulle vært pålagt byggefrist da Statkraft ble selvstendig juridisk enhet i 1992. Alle konsesjonene ville ha tapt sin gyldighet for flere år siden, hvis saksbehandlingen hadde vært fullstendig, sier Dahl.

Folkeaksjonen Spar Saltfjellet har derfor bedt Sivilombudsmannen granske lovligheten av kraftutbyggingene. Hos Sivilombudsmannen er både saksbehandler og kontorsjef på ferie, og de kan dermed ikke kommentere saken.

FN bekymret over miljøkonsekvenser

NATOs luftkrig mot Jugoslavia var kanskje ikke et miljømord, men farlige kjemikalier og mineraler nær industrielle mål gir FN mange og alvorlige bekymringer sier et ekspertteam fra FN.

IPS
VESNA PERIC-ZIMONJIC

Teamet er akkurat ferdige med et ti-dagers besøk i Jugoslavia for å anslå skadene etter 11 uker med intens NATO-bombing, og sier det ennå er for tidlig til å anslå skadene på miljøet.

Jugoslaviske eksperter advarer også mot at utslipp fra flytrafikken over Jugoslavia kan ha

tynnet ut ozonlaget over Balkan og Adriaterhavet.

Minst 23 petrokjemiske fabrikker, oljeraffinerier og brennstoffdepoter ble bombet av NATO, i tillegg til 121 større industriområder som inneholder ulike kjemikalier farlige for liv helse, ifølge Jugoslavias miljøverndepartement. Tusenvis av tonn med svært giftige kjemikalier har også sluppet ut til luft,

vann og jord etter bombingene.

Provene FN-teamet, ledet av

Finlands tidligere miljøvernminister Pekka Haavisto, har tatt

viser spor av kvikksølv, PCB, pyralene og asbest. Ved ett industrianlegg som ble totalt ødelagt, sier lokale kilder at store mengder kreftefremkallende etylendiklorid, klorinpropylen, kvikksølv og ammoniakk har sluppet ut i grunnvannet, elven Donau og luften i området rundt

Pancevo- anlegget. Tusenvis av mennesker ble evakuert med hudirritasjoner og pustevansker. I etterkant av bombingene har leger advart kvinnene i området om å vente minst to år før de får barn, og ber kvinner som hadde vært gravide i mindre enn ni uker å ta abort.

Kostbart oppgjør med kapitalen

Forum for systemdebatt samles igjen for å diskutere kamp mot kapitalismen. Vil du være med, må du regne med å punge ut 6000 kroner.

N&M Bulletin
KRISTIAN JAHRE

Erik Dammanns Forum for systemdebatt (FSD) ble lansert med brask og bram for halvannet år siden. Med et kobbel kvalifiserte synsere og kjendiser i ryggen vil Dammann endre hele det kapitalistiske systemet.

Nå er FSD på banen igjen og inviterer til fem dagers sommeruniversitet på Jevnaker. Prisen for gildet er opptil 6000 kroner per deltager. Dyrt? Nei, ikke ifølge initiativtakerne.

– Vi har vurdert pris opp mot betalingsevne. De som har god råd betaler full pris, det vil si seks tusen for et fem dagers opphold, mens noen får delta gratis, sier daglig leder Knut Haanes hos FSD.

Prioriterer valgkamp

Haanes forteller at det er ventet omlag 25 - 30 deltakere til sommeruniversitetet. Disse representerer stort sett de store forbundene i fagbevegelsen.

De politiske ungdomspartiene er også invitert, men de prioriterer ifølge Haanes valgkamp. Heller ikke de frivillige organisasjonene vil være med å diskutere kapitalisme på Jevnaker.

– Kan det ha noe med pris å gjøre?

– Nei, det tror jeg ikke. Vi har sagt til alle at det ikke skal stå på pris dersom noen med trang økonomi har ønsket å delta. Hvis ikke dette har kommet klart nok fram, er det høyst beklagelig, sier Haanes.

Griskhet

Blant foredragsholderne som kommer til sommeruniversitet finner vi blant annet Jon Hille, Aina Edelmann, Per Fugelli, Steinar Lem, Jacob Bomann-Larsen og Øystein Dahle. Dessuten kommer Odd Børretzen for å dosere rundt temaet «griskheten».

Ulven yngler - tiltak hjelper

Ulven trives i Norge. Ikke minst i Hedmark. Samtidig ser det ut til at forebyggende tiltak har god effekt når det gjelder å stoppe skader på sau.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Det er erfaringene fra rovdryfyllket så langt i sommer, en sommer mange trodde ville bli den verste i manns minne. I stedet reiser bygdeungdommen opp i skogen om kvelden og knipser ulvevalper med småkamera.

Ulven har bitt seg fast i Norge, men ikke nødvendigvis bare i sauene, selv om en del dyr blir tatt. Til tross for gjentatte ynglinger og nye ulver i Hedmark har ikke ulveangrepene på sau økt så langt i sommer sett i forhold til i fjor. Dette til tross for svært dystre forhåndsvarsler etter at retten nektet myndighetene å felle det omstridte ulveparet vest for Glomma. Tallene bekreftes av seksjonsleder Jørn Berg ved Fylkesmannens miljøvernnavdeling i Hedmark.

Ørliten nedgang

– Så langt viser tallene at vi per

9. august har registrert 83 sau som er tatt av ulv i år. I fjor var det 84 på samme tid så det er faktisk snakk om en ørliten nedgang, sier han til N&M Bulletin.

Dette til tross for at ulven lever og yngler som aldri før i Hedmark. Sist tirsdag ble en voksen ulv og ikke mindre enn åtte ulvevalper observert like nord for Koppang.

Var på ulve-safari

Det var de tre Koppang-guttene Ted Trønnes, Per Magne Opphus og Erik Løvholm som sent tirsdag kveld fikk en naturopplevelse av de sjeldne - nærkontakt med ni ulver. De tre var, til alt overmål, ute for «å kikke» etter ulv. Først fikk de øye på alle valpene.

– Det var helt utrolig å sitte rolig i bilen å se på de åtte ulvene som lusket rundt oss, hele tiden ulende med stor intensitet. Etter bortimot et kvarter fant vi ut at vi måtte ned til Koppang for

å hente kamera, forteller Trønnes til lokalavisa Østlendingen.

Da guttene kom tilbake, begynte de å ule for å tiltrekke seg ulvenes oppmerksomhet. Det skulle vise seg å være effektivt.

– Ikke lenge etter fikk vi respons. Denne gangen var ulginga adskillig mer intens. Overraskelsen var om mulig enda større denne gangen.

Mellom furuleggene kom en velvoksen ulv gående mot oss. Da ulven var omtrent 4-5 meter fra oss rettet jeg kameraet mot den og forsøkte å ta bilde av ulven. Lysforholdene og kvaliteten på kameraet var ikke de beste så bildene er ikke mye å vise fram, sier Trønnes.

De tre guttene, pluss et fjerde vitne som dukket opp er imidlertid helt sikre på at de ni dyrene de så var ulver.

Stor dødelighet blant valpene

De tre støttes av ulveforsker Petter Wabakken ved Høgskolen på Evenstad. Han forteller at ene stammer fra parene som har revir i området Koppangskjølen - Jutulhogget.

– At vi har fått et nytt kull i dette området overrasker ikke meg, for vi vet at dette ulveparet

har ynglet to år på rad, sier Petter Wabakken til N&M Bulletin.

Ifølge Wabakken er åtte valper heller ikke noe sensasjonelt stort kull, spørsmålet er hvor mange som lever opp. I 1985 ble det observert sju valper på Finn-skogen. I vinter ble det observert sju ulver i dette området, men hvor mange det er igjen av den flokken vet vi ikke. Man skal være klar over at dødeligheten blant unge ulver er meget stor og jeg ville bli meget forbauset hvis vi skulle registrere en fordobling av antall ulv i dette reviret, sier han.

Tiltakene virker

At ulveskadene på sau ikke øker i Hedmark er trolig et bevis på at de forebyggende tiltakene virker, mener Jørn Berg. Han viser til en kraftig opptrapping av denne virksomheten i Hedmark i år.

– Vi vet at tilfældigheter kan spille inn. Samtidig har vi gjennomført omfattende tiltak med tilsyn, nattkvee og inngjerding av sentrale besetninger innenfor området til det revirhevdende ulveparet vest for Glomma. Vi tror at dette virker, sier Berg, som også kan vise til at bjørneskadene er halvert i forhold til samme tid i fjor. ■

Bildekk fornyer livet i havet

Pyramider med gamle bildekk har blitt til kunstige rev utenfor kysten av Costa Rica. Der gir de ly for fisk og andre sjødyr.

IPS
NEFER MUÑOZ

Det ikke-statlige Instituttet for kyst- og havressurser (Inreco-smar) ser også på mulighetene for oppdrett av et stort antall havarter som nå lever mellom bildekkene og en gammel båt som sank i Nicoya-bukta - den nest

viktigste kyststripen på mellom-amerikansk Stillehavsside når det gjelder størrelse og biologisk mangfold.

Prosjektet skal gi dobbel fordel for Costa Rica. Det sørger for å opprettholde fiskebestander av taggmakrell, havkarusser og havabbor, i tillegg til hummer, reker, blekksprut og østers, og hjelper

de lokale fiskerne til å ivareta de ressursene som utgjør den viktigste inntektskilden deres.

Inreco-smar har plassert pyramider med hjul på havbunnen, der de gir perfekt ly for eggene til fisk og andre arter.

Erstatter korallrev

Hjulene fungerer som erstatning for korallrev og steinrev, de beste omgivelsene for reproduksjon siden de gjør det lettere å finne mat og beskyttelse.

I løpet av de siste tre årene har Inreco-smar deponert mer enn 5000 bildekk i Nicoya-bukta, den

nest viktigste i Mellom-Amerika etter Fonseca-bukta.

– Fordelen er at materialet er fullstendig trygt å bruke; det avgir ingen giftstoffer som kan være skadelig for livet i havet, sier oceanograf Jorge Campos. Han er leder for Inreco-smar og forsker ved Universitetet i Costa Rica.

Nicoya-bukta er 1340 kvadratkilometer stor og står for 21 prosent av Costa Ricas fiskeproduksjon. I senere år har fiskerene i området registrert en nedgang i fiske- og sjødyrbestanden som skyldes forurensning. ■

Ulv og ulvetelefon i Telemark

For første gang på mange år er det observert ulv i Telemark. Det kan man si med sikkerhet. Den eksotiske gjesten tok nemlig med seg radiosender på sin vandring fra Sverige. Kanskje er det snakk om to dyr.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

Seksjonsleder Reidar Strand ved Fylkesmannens miljøvernnavdeling i Telemark ser ikke bort fra at det faktisk kan være to ulver i fylket i øyeblikket. Bakgrunnen er at fjellvandrere på Hovinsiden av Blefjell hevder å sett to ulver forrige uke.

– Vi holder alle muligheter åpne i denne saken, sier Strand til avisen Varden.

Kom fra Buskerud

Viltforvalter Johan Aas ved fylkesmannens miljøvernnavdeling i Telemark kan bekrefte at den ene ulven det er snakk om er en svensk «forskningsulv» utstyrt med radiosender. Dyret er blant annet peilet inn i Gransherad, like ved Notodden.

– Det er første dag på jobb og jeg er ikke fullstendig oppdatert etter ferien, men vi vet at dyret kom fra Buskerud, sier han til N&M Bulletin.

Kinesisk impotens truer havhesten

Verdens havhestbestand er halvert i løpet av ti år. Som så mange andre truede arter, ender den opp som virksom ingrediens i et eller annet potensmiddel.

På Filippinene er bestanden av havhest redusert med hele 70 prosent de siste ti årene. Øyriket er, i likhet med India, Vietnam og Thailand, storeksportør av havhester.

En viktig årsak til at bestanden synker er den store etterspørselen etter havhester i Kina, ifølge den kanadiske biologen Amanda Vincent. Hun viser til at den kinesiske gjennomsnittsinntekten økte på midten av 80-tallet og ga flere kinesere råd til å kjøpe populære havhestprodukter.

I tørket form blir de solgt som nøklringer og suvenirer. Men storparten blir brukt i tradisjonell

kinesisk medisin, i alt fra potensmidler til astmakurer.

Det er også stor etterspørsel etter levende havhester i små størrelser, for hjemmeakvarier. Den tradisjonelle medisinen på sin side krever store havhester med mykt skinn.

Mens filippinske fiskere tjener rundt én krone per lille havhest de selger, kan de mest sjeldne havhestene oppnå kilopriser på hundrevis av kroner på markedet i utlandet.

Selv om overfiske må ta hovedskylden, har også forurensning og ødelegging av havhestens naturlige miljø ført til redusert bestand. (IPS) ■

– Er det rapportert om skader på husdyr i området?

– Vi undersøker to lam og tre søyer som er drept med kraftige bitt i området ved Øyfjell. Vi vet imidlertid ikke sikkert om det dreier seg om ulv, det kan være hund, sier han.

Ny ulvetelefon

Til tross for store villmarksområder er det mange år siden sist

det har vært foretatt sikre observasjoner av ulv i Telemark.

– Vi har hatt mange meldinger, men de har vært ubekreftet. Nå er det imidlertid ingen tvil, sier Aas.

For bedre å kunne gi og motta informasjon om ulv i fylket har miljøvernnavdelingen opprettet en egen ulvetelefon. På nummer 35533300 kan du både få og legge igjen informasjon. ■

Flere familier i Østfold

Østfold er blitt vårt nye ulvefylke. Ukentlig gjøres det flere ulveobservasjoner. Likevel har ikke skadetallene på sau økt i takt med ulvestammen.

N&M Bulletin
JENS P. TOLDNÆS

– Skadetallene er vel omtrent som forventet. Til nå har vi registrert 34 sau som er tatt av ulv - det vil si litt færre skader i år enn i fjor.

Slik oppsummerer viltkonsulent Åsmund Fjellbakk hos fylkesmannen i Østfold sommeren for sauene i Norges nye ulvefylke så langt.

Sannsynligvis valper

Trolig er det tre familier grupper med ulv i Østfold-området i øyeblikket. Et par på vestsiden av Glomma, et par nord i fylket på grensen mot Akershus og Sverige og et par i Halden-området på grensen mot Sverige. Ifølge Fjellbakk er det sannsynlig at flere av kullene har valper.

– Selv om vi ikke har sikre observasjoner overalt regner vi det som meget sannsynlig. Vi ser det ut fra vandringsmønster og oppførsel, sier Fjellbakk til N&M Bulletin.

Ifølge Fjellbakk har østfold-

inger flest etter hvert fått et avslappet og avdramatisert forhold til rovdirene.

– Det er ikke slik at det står i avisa lenger hver gang det er sett en ulv. Nå får vi inn meldinger nesten daglig - i hvert fall flere ganger i uken. Folk venner seg til det meste, sier han.

Netting og strøm

I Østfold satser man på gjerder og strøm for å få ned skadene på sauebesetningene.

– Terrenget gjør det vanskelig med andre tiltak, men vi har tro på at dette virker. Problemet er at vi har mange små sauebesetninger som må flyttes rundt. Grunnen til at vi ikke har fått bedre resultater foreløpig er at det tar tid å bygge gjerder. I tillegg er det en form for prøving og feiling med i bildet - som for eksempel å vite hvor høye gjerdene skal være. Vi vurderer også vokterhunder i innhegningene. Personlig er jeg litt i tvil om det finnes hunder som takler en voksen ulv, sier Fjellbakk. ■

Chiquita forgifter arbeidere

Ukritisk og overdreven bruk av plantevernmidler på Chiquitas bananplantasjer i Panama har ødelagt helsen til plantasjearbeiderne og gjort dem til «zombier», ifølge fagforeningsledere i landet.

IPS

SILVIO HERNANDEZ
OG GEIR AMBRO

– På bananplantasjene er det menn som går rundt som zombier - levende lik - på grunn av at plantevernmidlene spiser dem opp innenfra, sier Franciso Gutierrez, fagforeningssekretær i Fagforeningen for bananplantasjearbeidere i Bocas del Toro-provinsen.

– Arbeiderne som er i nærkontakt med kjemikaliene lider av all slags sykdommer, blant annet pigmentendringer i huden, grå stær, magekatarr, diaré, forgiftning og sterilitet, forteller han til IPS.

En innfødt arbeider fikk kronisk magekatarr etter å ha sprøytet plantevernmidler i ni år

på en Chiquita-plantasje. Etter totalt 35 års ansettelse fikk han sparken og knappe 30 000 kroner i kompensasjon.

Det amerikanskbaserte selskapet Chiquita Brands eier 100 000 dekar med bananplantasjer i Bocas del Toro ved Karibiakysten og Chiriqui på Stillehavskysten. Begge områdene grenser til Costa Rica.

Farlig kjemi

Representanter for fagforeningen har nå forlangt en undersøkelse av hvilke bestanddeler som finnes i sprøytemidlene som brukes på plantasjene. Fagforeningene i området ber spesielt om redigjøreelse for stoffene Trimac, Biofer, Cloromil, Mazalin, Conter, Mocap, Ditane, Indar og Baicor. Ifølge Giftinformasjonssentralen

(GIS) på Ullevål Sykehus i Norge er stoffene Indar og Ditane lite problematisk for mennesker, mens Mocap hemmer overføring av nerveimpulser i hjernen, og kan forårsake brekninger, kvalme, kramper, hodepine, pustevansker og koma. Resten av stoffene virker irriterende, men Giftinformasjonen presiserer at sprøytemidlene også kan inneholde løsemidler som kan gi forgiftninger.

– Chiquita har brutt lovene som skal beskytte og sikre arbeidernes helse når de bruker disse kjemikaliene som forårsaker så mye helseproblemer, sier fagforeningsadvokaten Gilberto Abrego.

Sterile av sprøyting

På midten av 80-tallet ble sprøytere sterile etter at de ble utsatt for sprøytemidlene Dibromo-3 og Kloropropan (Fumazone). Den gang slo en medisinsk kommisjon fast at 80 arbeidere var blitt sterile som en følge av nærkontakt med sprøytemidler. I 1992 gikk en plantasjearbeider til et millionsøksmål mot det

amerikanske selskapet, men det er fortsatt ikke falt dom i saken.

Chiquita avviser

Sjefen for menneskelige ressurser i Chiquita Brands, Carlos Aragon, sier at selskapet og fagforeningen jobber med en fellest avtale der de vurderer bedringer på miljøsidene i driften av plantasjonen, livskvalitet og jobbsikkerhet. Aragon avviser at arbeiderne er utsatt for langvarig kontakt med sprøytemidler, og sier det er satt opp skilt over hele plantasjonen som advarer arbeiderne mot å jobbe på områder som akkurat er sprøytet fra fly. De senere årene har bruken av sprøytemidler strukket seg langt utover grensene til bananplantasjene, tradisjonelt den største brukeren av denne type kjemikalier.

Statistikk fra Landbruksdepartementet i Panama viser at hver innbygger bruker tre kilo sprøytemidler hvert år. Dette er seks ganger mer enn verdensgjennomsnittet, og tre ganger mer enn gjennomsnittet ellers i Mellom-Amerika. ■

Kalenderen

13. – 15. august: Saltfjell-treff i Glomdalen. Arr: Folkeaksjonen Spar Saltfjellet, tlf: 751 69 010 el. 751 40 304.

16. – 20. august: Sommeruniversitet, foredrag og debatter med Forum for systemdebatt (FSD), Thorbjørnsrud kurs- og konferansehotell, Jevnaker. Arr: FSD, tlf: 22 36 58 95.

19. august: Befaringsdag og

foredrag om bioenergi på Energigården, Hadeland. Arr: Energigården, tlf: 61 33 60 90.

20. – 22. august: Vindkraft-treff på Stadlandet, Sogn og Fjordane. Arr: Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane, tlf: 57 85 99 90.

22. – 25. august: Feltkurs om biologisk mangfold på lokalnivå, Røros. Arr: Norsk Biologforening og SABIMA, tlf:

22 85 46 26.

1. – 3. september: Seminar om økologiske kvaliteter i Nordsjøen, Scheveningen, Nederland. Arr: North Sea Secretariat i samarbeid med norske og nederlandske miljøvernmyndigheter, tlf: + 31 70 33 66 801.

24. – 26. september: Naturfilosofisk seminar på Finsehytta, Finse. Arr: Den

Norske Turistforening, tlf: 56 52 67 32.

30. september: Befaringsdag og foredrag om bioenergi på Energigården, Hadeland. Arr: Energigården, tlf: 61 33 60 90.

15. – 16. oktober: Seminar om Norges landbrukshistorie, Bryggens Museum, Bergen. Arr: Senter for bygdeforskning, tlf: 73 59 17 29. ■